

Uittreksel van 3 havo/vwo, hoofdstuk 2

HOOFDSTUK 2 De toekomst van Nederland

§1 Vergrijzing en ontgroening

De bevolking groeit

- ▶ Nederland heeft binnen enkele jaren **[17 miljoen]** inwoners. Per dagen worden er 515 kinderen geboren en overlijden er 375 mensen. De immigratie bedraagt 390 personen en de emigratie 330 personen. Nederland groeit per dag dus met 200 mensen.
- Het geboorteoverschot is **[klein]** in tegenstelling tot de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog. Het **[migratiesaldo]** schommelt tussen positief en negatief.

Minder jongeren

- ▶ Het **[vruchtbaarheidscijfer]** is gedaald van vier kinderen per moeder tot minder dan twee. Steeds meer vrouwen blijven kinderloos of beperken het aantal tot twee. Het eerste kind wordt pas geboren als de vrouw gemiddeld **[29,4]** jaar oud is. Om de bevolking op peil te houden moeten vrouwen gemiddeld **[2,1]** kind krijgen.
- Oorzaken van deze daling zijn **[maatschappelijk]** en **[cultureel]** bepaald:
 1. invoering van de **[anticonceptiepil]**
 2. minder invloed van de **[religie]**, steeds meer mensen verlaten de kerk.
- Het aandeel van de jongeren (0 – 19 jaar) neemt relatief af: **[ontgroening]**.

Meer ouderen

- ▶ Het aandeel ouderen (65+) neemt toe: **[vergrijzing]**. Begonnen reeds in 1920, maar in de afgelopen decennia versneld. Oorzaken:
- Daling **[aantal kinderen]** per vrouw
- De groep ouderen groei ook absoluut omdat de **[geboortegolf]** van vlak na de Tweede Wereldoorlog nu ouder wordt dan 65 jaar.
- De levensverwachting (= **[aantal jaren dat iemand op en bepaalde leeftijd verwacht te leven]**) is sinds 1870 meer dan verdubbeld. De levensverwachting voor een meisje van 2009 is ruim **[82]** jaar, voor een jongen **[78,5]** jaar.

Demografische druk

- ▶ In Nederland wordt het geld verdiend door de groep van 20 – 65 jaar (= **[produktieven]**). De demografische druk neemt **[toe]** omdat de **[grijze]** druk toeneemt. Daarnaast onderscheiden we de **[groene]** druk.
- De verwachting is dat, als de baby boomgeneratie uitsterft, er een **[sterfteoverschot]** zal optreden. Als de immigratie dat niet compenseert treedt er een demografische **[krimp]** op.

Basisboek 109 Verandering in bevolkingsaantal

- ▶ De bevolking van een gebied verandert door **[twee]** factoren
- Veranderingen door **[geboorte en sterfte]** (natuurlijke veranderingen). **[Geboorteoverschot]** is als er meer mensen worden geboren in een jaar dan dat er sterven. **[Sterfteoverschot]** is het omgekeerde geval. Dit samen is de **[natuurlijke bevolkingsgroei]**.
- Veranderingen doordat mensen uit een gebied vertrekken of doordat ze zich in een gebied vestigen. **[Migratie]** is het verhuizen van het ene woongebied naar het andere.
- **[Vestigingsoverschot]** is als er zich meer mensen vestigen dan dat er uit dat gebied vertrekken. **[Vertrekoverschot]** is het omgekeerde geval.
Vestiging + vertrek = **[migratiesaldo]**.

Basisboek 110 Bevolkingscijfers: absoluut en relatief

- ▶ Je kunt bevolkingscijfers op twee manieren weergeven.
- Bij **[absolute]** getallen gaat het om aantallen of hoeveelheden.
Het aantal geboorten per jaar per **[1000]** inwoners heet het **[geboortecijfer]**. Het aantal sterfgevallen per jaar per **[1000]** inwoners heet het **[sterftcijfer]**. Dit kan ook weergegeven worden voor migranten.
- Met **[relatieve]** getallen kun je gebieden met elkaar **[vergelijken]**.

Basisboek 111 Demografische transitie

- ▶ **[Demografische transitie]** zijn de veranderingen in de bevolkingsgroei door geboorte en sterfte. Een demografisch transitie-model laat die veranderingen (in de afgelopen 200 jaar) zien in **[vier]** fasen. Hoe hoger de fase, hoe **[lager]** het geboorte- en sterftecijfer.
- Een **[bevolkingsexplosie]** is een snelle groei van de bevolking door een **[snel dalend]** sterftecijfer en een **[hoog blijvend]** geboortecijfer. Arme landen doorlopen het demografisch transitie-model in een veel kortere periode dan de Europese landen.

Basisboek 112 Bevolkingsdiagram

- ▶ Een bevolkingsdiagram (of **[bevolkingspiramide]**) is een staafdiagram met de **[leeftijdsopbouw]** van de bevolking. Elke staaf stelt een **[leeftijdsgroep]** voor en elke staaf is gesplitst in een mannen- en een vrouwendeel.
- De aantallen worden aangegeven in **[absolute]** en **[relatieve]** getallen.

Basisboek 115 Demografische druk

- ▶ In de leeftijdsopbouw van een bevolking onderscheid je vaak drie groepen:
 - Jongeren (0-19 jaar)
 - Productieven (20-65 jaar)
 - Ouderen (ouder dan 65 jaar)
- De **[productieve groep]** verdient het geld voor de andere groepen. De **[demografische druk]** is de verhouding tussen de productieve en de niet-productieve leeftijdsgroep. Door de vergrijzing wordt deze druk steeds groter.
- Demografische druk = $\frac{\text{aantal 0-19 jaar} + 65+}{\text{aantal 20-65 jaar}} \times 100\%$
- De **[groene]** druk is de verhouding tussen de groep 0-19 jaar en de groep 20-65 jaar. De **[grijze]** druk is de verhouding tussen de groep ouder dan 65 jaar en de groep 20-65 jaar.

S2 Help, vergrijzing

Stop de vergrijzing

- ▶ Door het aantal geboorten te **[stimuleren]** of het aantal immigranten te laten **[toenemen]**.
- Door een hoger geboortecijfer zal de ontgroening **[afnemen]** of zelfs veranderen in **[vergroening]**.
- Kindvriendelijke maatregelen, zoals **[zorgverlof]** of **[hogere kinderbijslag]** kunnen hiertoe bijdragen. Toch willen mensen liever **[kleinere]** gezinnen. Hooguit zullen vrouwen eerder een eerste kind gaan krijgen.
- Massale immigratie mogelijk maken; gevolg: vergrijzing **[gaat dalen]** en geboortecijfer **[gaat omhoog]**. Kritiek:
 1. **[Ook de latere generaties immigranten zullen een kleiner gezin willen].**
 2. **[Er is veel weerstand tegen massale immigratie].**

Vergrijzing, een probleem?

- ▶ Gevolgen vergrijzing:
 1. Er is veel geld nodig om extra **[gezondheidszorg]** en extra **[AOW-uitkeringen]** te betalen.
 2. Ouderenzorg levert veel **[werkgelegenheid]** op in de **[zorg]**, maar ook bij de op de ouderen gerichte zakelijke bedrijven.Doordat de levensverwachting is **[gestegen]** is de vraag gerezen om de pensioenleeftijd te **[verhogen]**.

Regionale verschillen

- ▶ De demografische krimp over een aantal jaren zal niet overal gelijk zijn. In het westen blijft de bevolking **[groeien]**; in Zuid-Limburg zal deze afnemen door **[het vertrek van jonge mensen]** voor werk.
- In andere Europese landen is de krimp veel groter, bijv. in het **[oosten]** van Duitsland. Daar heeft men zelfs flatwijken afgebroken ten behoeve van **[eengezinswoningen]** op grote stukken grond.

Basisboek 112 Bevolkingsdiagram

- ▶ Een bevolkingsdiagram (of **[bevolkingspiramide]**) is een staafdiagram met de **[leeftijdsopbouw]** van de bevolking. Elke staaf stelt een **[leeftijdsgroep]** voor en elke staaf is gesplitst in een mannen- en een vrouwendeel.
- De aantallen worden aangegeven in **[absolute]** en **[relatieve]** getallen.

Basisboek 150 Stadsvernieuwing

- ▶ Woningnood ontstaat als de **[kwaliteit en kwantiteit]** van het aanbod niet overeenkomt met de vraag naar woningen. Verouderde woonwijken werden daarom verbeterd, **[stadsvernieuwing]** genoemd.
- Stadsvernieuwing kent twee vormen: **[sloop & nieuwbouw]** en **[renovatie]**.
- **[Restauratie]** is een speciale vorm van renovatie waarbij oude, waardevolle bouwwerken worden hersteld.

Basisboek 151 Woningdichtheid en woningbezetting

- ▶ Bij de stadsvernieuwing moet rekening worden gehouden met veranderde omstandigheden.
- Een afname van het aantal personen per woning leidt tot een lagere **[woningbezetting]**.
- De woningdichtheid is **[het gemiddeld aantal woningen per vierkante kilometer]**.

Basisboek 156 Getto's

- ▶ De naam getto wordt tegenwoordig gebruikt voor heel arme **[etnische wijken]**, vaak met grote problemen.
- In Nederland staan woonwijken met veel problemen bekend als probleemwijken of **[achterstandswijken.]** Door herinrichting en **[sociaal-economische maatregelen]** wordt geprobeerd de leefbaarheid te verbeteren.
- Bij **[herinrichting]** worden delen van een woonwijk vervangen door dure koopwoningen.
- Verschillende vormen van sociaal-economische maatregelen zijn: **[verbetering van de veiligheid]**, verbetering van (sport)voorzieningen en het geven van **[(taal)cursussen]**.

§3 Mobiliteit

Meer verkeer

- ▶ De mobiliteit (**[= het aantal afgelegde kilometers]**) is gestegen van 50 miljard in 1960 tot 200 miljard tegenwoordig. Oorzaken:
- De **[bevolkingsgroei]**, maar ook het toegenomen aantal kilometers per persoon.
- De **[suburbanisatie]** sinds de jaren zestig. Mensen wonen ergens anders dan ze werken, waardoor er dagelijks veel wordt gereisd.
- De stijging van de **[lonen]** en het aantal **[vrije dagen]**, met als gevolg veel meer **[vrijtijdsverkeer]**.
- Er komen veel meer **[auto's]**.
- Daardoor worden er **[grotere]** afstanden afgelegd. De aanleg van **[snelwegen]** heeft de relatieve afstand doen afnemen.

Gevolgen

- ▶ Gevolgen van de groei van het autoverkeer.
- Er zijn duizenden kilometers **[snelweg]** aangelegd. Daardoor zijn ook **[natuurgebieden]** versnipperd, waardoor veel **[diersoorten]** niet kunnen overleven.
- Verkeer veroorzaakt veel **[schadelijke stoffen in de lucht]**, onder andere ook veel **[fijnstof]**, oorzaak van veel **[ademhalingsproblemen]**. Ook is er sprake van veel **[geluidsoverlast]**.
- De dagelijkse files kosten heel veel geld: goederen worden te laat afgeleverd, mensen komen te laat op hun werk. Deze kosten bedragen jaarlijks zo'n **[drie]** miljard euro.

Oplossingen

- Veel oplossingen bedacht.
- De aanleg van de **[Ecologische Hoofdstructuur (EHS)]**, een nationaal netwerk van natuurgebieden die met elkaar zijn verbonden. Zo worden niet meer gebruikte landbouwgronden omgezet in **[natuurgebied]**. Er worden verbindingen aangelegd tussen natuurgebieden zoals **[wildviaducten]** en **[diertunnels]**.
- De milieuproblemen als gevolg van het wegverkeer zijn wel **[verminderd]**. Redenen:
 1. De invoering van de **[katalysator]** waardoor minder stikstof wordt uitgestoten
 2. De toepassing van **[roetfilters]** in dieselmotoren vermindert de uitstoot van fijnstof. Toch neemt de mobiliteit niet af, dus de uitstoot van CO₂ blijft.
- Wel is de **[geluidshinder]** afgenomen door **[stillere automotoren]**, **[stiller asfalt]** en **[geluidsschermen]** langs de weg.
- Blijft het probleem van de files.

Basisboek 143 Stedelijk gebied

- Een agglomeratie is een **[centrale stad met daaraan vastgegroeide (voor)steden en dorpen]**.
- Een **[stadsgewest]** bestaat uit alle dorpen en steden die voor werk en voorzieningen op één centrale stad zijn gericht.
- Over de plaatsen van een stadsgewest ligt een netwerk van contacten. Je spreekt daarom ook wel van de **[netwerkstad]**.
- Stadsgewesten die (bijna) aan elkaar zijn vastgegroeid, vormen een **[stedelijk gebied]**.
- Stedelijke gebieden kunnen met elkaar vergroeid raken tot een **[megalopolis]**.
- Een **[metropool]** is een enorm grote agglomeratie en verschilt dus van een megalopolis.

Basisboek 149 Forensisme en mobiliteit

- Mensen die voor hun werk heen en weer reizen tussen woon- en werkgemeente heten **[forensen]**.
- Het woon-werkverkeer heeft zich gedurende de jaren uitgebreid van verkeer binnen **[stadsgewesten]** tot verkeer tussen **[stedelijke gebieden]**.
- Zowel de mobiliteit als de automobiliteit is toegenomen. Dit veroorzaakt veel **[files]**.

§4 Files oplossen

Files

- De eerste file dateert uit 1955 bij de rotonde van **[verkeersplein Oude Rijn]**.
- De zwaarte van de file wordt uitgedrukt in het begrip filedruk: **[lengte x tijdsduur]**.

Bron 1: Gebruik **[flexibele]** informatieborden.

Bron 2: Nieuwe wegen helpen files te verminderen, totdat deze ook weer vollopen door het toegenomen aantal verkeersdeelnemers.

Bron 3: Gebruik van **[spitsstrook]**, een extra rijbaan alleen open tijdens de spits.

Bron 4: De filedruk is het grootst in de **[Randstad]** en aangrenzende provincies.

Bron 5: De snelwegen krijgen extra ruimte in de **[noordvleugel]** van de Randstad.

Bron 6: De files groeien wat betreft verlies van tijd en ten opzichte van voorgaande jaren.

Bron 7: Het idee van de **[compacte]** stad kan helpen om de mobiliteit terug te dringen. Nieuwe woonwijken worden **[tegen de stad aangebouwd]** en er wordt gezorgd voor beter **[openbaar vervoer]**. Het grotere inwonertal zorgt voor meer openbaar vervoer en meer ritten per uur.

Bron 8: **[Rekening rijden]** wordt gezien als een oplossing; de gebruiker van de snelweg betaalt ervoor, afhankelijk van het tijdstip, de plaats, het type auto en het aantal gereden kilometers.

Bron 9: Ook het spoorwegnet wordt uitgebreid, o.a. door de aanleg van nieuwe spoorlijnen zoals de **[Hogesnelheidslijn]** en de **[Hanzelijn]**. Er gaan meer treinen per uur rijden.

Basisboek 153 Compacte stad en re-urbanisatie

- ▶ Het beleid van de **[compacte stad]** is een beleid waarbij er meer moet worden gebouwd in de steden en dicht tegen de steden aan.
- Dankzij dit beleid neemt in veel steden de bevolking weer toe: zogenaamde **[re-urbanisatie]**.

§5 Water en inrichting

De dreiging neemt toe

- ▶ Nederland ligt laag. Dankzij **[dijken, polders en gemalen]** kunnen we leven onder de zeespiegel.
- De dreiging van het water neemt **[toe]** door:
- De **[verandering van het klimaat]**. De hogere temperatuur leidt tot een **[stijging]** van de zeespiegel en **[toename]** van de neerslag in sommige perioden. De rivieren moeten dit water dan allemaal afvoeren.
- De **[daling]** van de bodem in West-Nederland.
- Hoe passen we ons aan aan zeespiegelstijging en bodemdaling?

De kust

- ▶ Dijken en duinen moeten worden **[opgehoogd]**. Daarbij is **[zandsuppletie]** noodzakelijk: het opspuiten van zand op de zeebodem en het strand. Daardoor wordt de **[kracht van de golven gebroken]**.

De rivieren

- ▶ De perioden met **[neerslag]** nemen toe. De neerslag in het stroomgebied van de Rijn en de Maas wordt via **[de delta van Nederland]** afgevoerd.
- Om meer water te kunnen afvoeren wordt het plan **[Ruimte voor de rivier]** uitgevoerd.

Laag-Nederland, te nat

- ▶ In de laaggelegen droogmakerijen komt steeds meer **[kwelwater]** voor, ontstaan door een **[ondergrondse waterstroom]** van een hoger gelegen naar een lager gelegen gebied. Dit kwelwater is **[vervuild]** en ook een beetje **[zout]** en levert dus overlast.
- Het **[onderwater zetten]** van een droogmakerij stopt het kwelwater.

Laag-Nederland, te droog

- ▶ Ook zullen er steeds meer periodes van **[langdurige droogte]** voorkomen. Er ontstaat dan een tekort aan **[zoet water]**. Daarnaast hebben veel polders last van **[verzilting]**, het zouter worden van het water. In droge tijden stroomt er weinig water in de grote rivieren naar zee toe. Daardoor dringt het zoute water diep **[landinwaarts]**. Zo komt het zoute water in de **[droogmakerijen]** terecht.
- Er wordt meer **[zoet water]** ingelaten in de droogmakerijen om de **[verzilting]** tegen te gaan. Daartoe wordt er meer water opgeslagen in het **[IJsselmeer]**. Dit vraagt om **[hogere dijken]** rond het IJsselmeer en dat kost veel geld.

Basisboek 161 Water en inrichting

- ▶ Nederland kent drie belangrijke waterwerken:
 - Het **[Deltaplan]** (dammen en stormvloedkeringen);
 - De **[Zuiderzeewerken]** (de Afsluitdijk en droogmakerijen);
 - **[Ruimte voor de rivier]** (voorkoming van rivieroverstromingen).
- ▶ Er zijn twee vormen van landaanwinning:
- **[Kwelders]**: buitendijkse, begroeide gronden die alleen bij extreem hoog water onderlopen.
- **[Droogmakerijen]**

§6 Wonen onder de zeespiegel

Bron 1: Gebruik van Edugis.

Bron 2: De Zuidplaspolder tussen Zoetermeer en Gouda wordt veranderd van landelijk gebied in **[stedelijk gebied]** met duizenden woningen en vele tuinbouwbedrijven. Een deel krijgt een **[natuurbestemming]**.

Bron 3: De Zuidplaspolder ligt ver onder de **[zeespiegel]**. Dankzij de **[stormvloedkering]** in de **[Hollandse IJssel]** kan er geen zeewater instromen, wel water uit de rivier zelf.

Bron 4: **[Gemalen]** pompen water uit deze polder meters omhoog naar de Hollandse IJssel.

Bron 5: Bij bebouwing onder de zeespiegel wordt de **[watertoets]** gehanteerd, waarbij wordt berekend hoeveel water de polder kan bergen. Elke hectare bebouwing betekent 10% ruimte voor waterberging.

Bron 6: In de Zuidplaspolder ligt het **[laagste]** punt van Europa, bijna zeven meter onder de zeespiegel. De inrichting van de polder wordt klimaatbestendig gemaakt:

1. in de laagste delen alleen **[natuurgebied]**
2. veel ruimte voor **[wateropslag]**
3. bouwen op **[kleiruggen]**, liggen iets hoger
4. bouw van **[waterbestendige]** woningen
5. aanleg van goede **[vluchtwegen]**, b.v. door een nieuwe hoofdweg hoger aan te leggen.